

२०७३/२०१७

- विष्णु काफ्ले

९०/०७३

कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त नमुना अभ्यासको अध्ययन

कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त नमुना अभ्यासको अध्ययन

विष्णु काफ्ले

परीक्षा क्रमाङ्क : २८०५८०/०७३

त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-२५७-१०-२००९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत
नेपाली भाषा शिक्षा स्नातकोत्तर तह चौथो सत्र
नेपा. शि. ५४४ पाठ्यांशको आवश्यकता
पूरा गर्न प्रयोजनार्थ प्रस्तुत
शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७३/२०१७

प्रतिबद्धता पत्र

यस शोधकार्य भित्रका सामग्रीहरू कहीं कतैबाट साभार गरिएको छैन । यसका कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका पनि छैनन् । तसर्थ यो शोधकार्य नितान्त मौलिक किसिमको भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

मिति : २०७३/१०/२०

Date: 02/02/2017

.....

विष्णु काफ्ले

शोधार्थी

निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपा. शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त नमुना अभ्यासको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी विष्णु काफ्लेले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । म यस शोधकार्यसँग पूर्णतः सन्तुष्ट रहेको छु । उहाँले कडा परिश्रम र लगनशीलताका साथ तयार गर्नु भएको प्रस्तुत शोधपत्रको उचित मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७३/१०/२१

Date : 03/02/2017

.....

उप.प्रा. गीता खनाल

(शोध निर्देशक)

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

त्रि.वि., कीर्तिपुर

शिक्षाशास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रकी छात्रा विष्णु काफ्लेले नेपाली विषय विशिष्टिकरणको पाठ्यांश ५४४ को प्रयोजनार्थ प्रस्तुत कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त नमुना अभ्यासको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र स्नातकोत्तर तह उपाधिका लागि उचित भएकोले यसको आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

क्र.स.	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा.डा.रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख)
२.	प्रा. महेश्वर न्यौपाने (शोध विशेषज्ञ)
३.	उप.प्रा. गीता खनाल (शोध निर्देशक)

मिति : २०७३/११/२३

Date: 07/03/2017

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त नमुना अभ्यासको अध्ययन त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपा. शि. ५४४ पाठ्यांशको आवश्यकता पूरा गर्न तयार पारिएको हो ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा आफ्नो अमूल्य समय दिई शोधपत्रको शीर्षक छनोटदेखि अन्त्यसम्म हार्दिकताका साथ निर्देशन दिनुहुने श्रद्धेय गुरु उप.प्रा. गीता खनालज्यू प्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । शोध कार्यका क्रममा अमूल्य सुझाव प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराईप्रति आभार प्रकट गर्दछु । यस शोधकार्यको शिलशिलामा सल्लाह र सुझावदिनुहुने नेपाली भाषा शिक्षा विभागका गुरुहरूप्रति कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । अध्ययनका क्रममा अमूल्य समयका बाबजुद पनि समय उपलब्ध गराइ सहज वातावरण सिर्जना गराइदिनुहुने सम्पूर्ण महानुभावप्रति हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्दछु ।

शोधपत्र मेरो सफलताको उच्च सिँढी हो । सर्वप्रथम स्नातकोत्तर तहसम्मको अध्ययनलाई अविच्छिन्न रूपमा सबै खालका प्रोत्साहन प्रदान गर्नुहुने आदरणीय बुवा उमाकान्त काफ्ले र आमा अञ्जु काफ्लेप्रति म आभारी छु । यसै गरी मेरो अध्ययनलाई सहयोग पुर्याउने साथीहरू र आफन्तहरूलाई पनि सम्झन चाहन्छु ।

विष्णु काफ्ले

शोधार्थी

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्र कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त नमुना अभ्यासको अध्ययन शीर्षकको त्रि वि शिक्षाशास्त्र संकाय नेपाली शिक्षा विभागअन्तर्गत नेपा. शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थका लागि तयार पारेकी छु । कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा पाठ्यक्रम अनुरूपताका आधारमा नमुना अभ्यासको पहिचान गर्नु, कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा पाठगत आधारमा नमुना अभ्यासको अध्ययन गर्नु, कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा भाषिक सीपका दृष्टिले नमुना अभ्यासको विश्लेषण गर्नुजस्ता उद्देश्यमा आधारित भएर शोधपत्र तयार पारिएको छ । प्रस्तुत शोधकार्यका लागि कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकको नमुना अभ्यासहरूलाई अध्ययन गरिएको छ ।

शोध प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र संकाय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपा. शि. ५४४ पाठ्यांशको आवश्यकता पूरा गर्न तयार गरिएको हो । प्रस्तुत शोधपत्रको पहिलो अध्यायमा शोधपरिचय रहेको छ । यसमा पृष्ठभूमि, समस्याकथन, शोधकार्यको उद्देश्य, शोधको औचित्य र अध्ययनको सीमाङ्कन प्रस्तुत गरिएको छ । अध्याय दुईमा प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्नका लागि गरिएका महत्त्वपूर्ण अध्ययन, पूर्वकार्यको समीक्षालाई दुई भागमा विभाजन गरिएको छ : पुस्तक समीक्षा र शोधपत्र समीक्षा । अध्याय तिनमा अध्ययन विधि र प्रक्रिया रहेको छ । प्राथमिक स्रोत अन्तर्गत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा आवश्यक परेका पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्यक्रमलाई लिइएको छ भने द्वितीय सामग्री अन्तर्गत शोध शीर्षकसँग सम्बन्धित विभिन्न शोधपत्रहरू, शोधपत्रसँग सम्बन्धित पुस्तकहरू, व्याकरणसँग सम्बन्धित पुस्तकहरू, शब्दकोश आदिलाई लिइएको छ । अध्याय चारमा प्रस्तुत शोधपत्रको अध्ययनका लागि चयन गरिएको पहिलो उद्देश्य अनुरूप कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा पाठ्यक्रम अनुरूपताका आधारमा नमुना अभ्यासको पहिचान गरिएको छ । विश्लेषण गर्ने क्रममा कुनै पाठमा पाठ्यक्रम अनुरूपनै नमुना अभ्यासहरू तयार पारिएका छन् भने कुनै पाठमा नमुना अभ्यास निर्माण गर्ने क्रममा पाठ्यक्रमलाई ख्याल

नगरी नमुना अभ्यास निर्माण गरिएको छ । अध्याय पाँचमा कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा पाठगत आधारमा नमुना अभ्यासको अध्ययन गरिएको छ । विश्लेषण गर्ने क्रममा नमुना अभ्यासहरू कुनै पाठमा २४ वटा सम्म दिइएको छ भने कुनै पाठमा १८ वटा सम्म दिइएको छ । धेरैजसो पाठहरूमा विद्यार्थीको मौलिक रचनाहरूको उजागर हुने किसिमका प्रश्नहरूको निर्माण गरिएको छैन । अध्याय ६ मा कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा भाषिक सीपका दृष्टिले नमुना अभ्यासको विश्लेषणको अध्ययन गरिएको छ । यसको विश्लेषण गर्ने क्रममा भाषिक सीपहरू सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइलाई आधार मानेर नमुना अभ्यासहरूलाई व्याख्या गरिएको छ । सुनाइ र बोलाइ , बोलाइ र लेखाइ, लेखाइ र सुनाइ, सुनाइ र पढाइ, पढाइ र लेखाइसम्बन्धी नमुना अभ्यासहरू राखिएको छ कि छैन भनेर विश्लेषण गरिएको छ । अध्याय सातमा निष्कर्ष र उपयोगिता जस्ता शीर्षकलाई छुट्टा छुट्टै रूपमा वर्णन गरी प्रस्तुत गरिएको छ ।

निष्कर्ष

प्रस्तुत शोधपत्र कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त नमुना अभ्यासको अध्ययन शीर्षकमा तयार पारिएको छ । कक्षा आठको पाठ्यक्रम अनुरूपताका आधारमा नमुना अभ्यासलाई पाठ्यक्रममा रहेका भाषिक सीप र सक्षमताका आधारमा उल्लेख गरिएको छ । पाठगत आधारमा नमुना अभ्यासलाई छुट्टा छुट्टै पाठअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । भाषिक सीपका दृष्टिले कथा विधामा नमुना अभ्याससँग अन्य विधाका तुलनामा सन्तुलन मिलेको देखिन्छ । सुनाइ र लेखाइसम्बन्धी नमुना अभ्यासहरू प्रशस्तै रहेको, पढाइ र लेखाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासहरू कमै रहेको पाइयो । अभ्यासको प्रकृतिका आधारमा बोधात्मक प्रश्नसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यास अत्यधिक रहेका छन् । वस्तुगत प्रश्नमा क्रमशः जोडा मिलाउने, खाली ठाउँ भर्ने, ठीक वेठीक छुट्याउने प्रश्नहरू रहेका छन् । पढाइ सीपअन्तर्गतका लिखित सामग्रीलाई गति, यति मिलाइ शुद्ध र स्पष्टसँग सस्वरवाचन गर्न सक्ने खालको नमुना अभ्यास रहेको विधा सम्बद्ध सस्वरवाचन गर्ने, लयवाचन गर्ने जस्ता अभ्यासहरू समाविष्ट देखिन्छन् । कविता विधामा सबभन्दा कम भाषातत्त्वसम्बन्धी अभ्यास समावेश गरिएको देखिन्छ ।

विषयसूची

	पृष्ठ सं.
अध्याय एक : शोध परिचय	१-४
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याकथन	२
१.३ शोधकार्यको उद्देश्य	३
१.४ शोधकार्यको औचित्य	३
१.५ शोधकार्यको सीमाङ्कन	४
अध्याय दुई : सम्बद्ध कार्यको पुनरावलोकन र सैद्धान्तिक अवधारणा	५-३०
२.१ पूर्वकार्यको पुनरावलोकन	५
२.१.१ पुस्तक पुनरावलोकन	५
२.१.२ शोधकार्यसम्बन्धी पुनरावलोकन	६
२.२ पूर्व अध्ययनको महत्त्व	१६
२.३ नमुना अभ्यासको सैद्धान्तिक अवधारणा	१७
२.३.१ भाषा पाठ्यक्रम	१७
२.३.२ नमुना अभ्यासको परिचय	१८
२.३.३ नमुना अभ्यासको महत्त्व	२०
२.३.४ भाषा पाठ्यपुस्तकको परिचय	२१
२.३.५ भाषा पाठ्यक्रम, भाषा पाठ्यपुस्तक र नमुना अभ्यासको अनुरूपात्मक सम्बन्ध	२२
२.३.६ नमुना अभ्यासको स्वरूप र प्रकृति	२५
२.३.७ कार्यमूलक व्याकरण	२९
अध्याय तिन : अध्ययन विधि र प्रक्रिया	३१-३४
३.१ अध्ययन विधि	३१
३.२ तथ्याङ्क स्रोत	३१

३.२.१ प्राथमिक स्रोत	३१
३.२.२ द्वितीय सामग्री	३१
३.३ व्याख्या विश्लेषण	३१
३.४ शोधपत्रको रूपरेखा	३२
३.४.१ अध्याय एक : शोधको परिचय	३२
३.४.२ अध्याय दुई : सम्बद्ध कार्यको पुनरावलोकन र सैद्धान्तिक अवधारणा	३२
३.४.३ अध्याय तिन : अध्ययन विधि र प्रक्रिया	३३
३.४.४ अध्याय चार : व्याख्या विश्लेषण	३३
३.४.५ अध्याय पाँच : पाठगत आधारमा अध्ययन विश्लेषण	३३
३.४.६ अध्याय छ : भाषिक सीपका आधारमा व्याख्या विश्लेषण	३३
३.४.७ अध्याय सात : सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता	३४
अध्याय चार : व्याख्या विश्लेषण	३५-५३
४.१ पाठ्यक्रमअनुरूपताका आधारमा नमुना अभ्यासको व्याख्या विश्लेषण	३५
४.१.१ पाठ्यक्रमअनुरूपताका आधारमा नमुना अभ्यासको अध्ययन	३६
४.१.१.१ सुनाइ र बोलाइ	३६
४.१.१.२ पढाइ	४०
४.१.१.३ लेखाइ	४२
४.१.१.४ कार्यमूलक व्याकरणमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	४६
अध्याय पाँच : पाठगत आधारमा अध्ययन विश्लेषण	५४-१००
५.१ पाठगत आधारमा नमुना अभ्यासको अध्ययन	५४
५.१.१ पाठ एकसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको विश्लेषण	५४
५.१.२ पाठ दुईसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	५६
५.१.३ पाठ तिनसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	५७
५.१.४ पाठ चारसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	५९
५.१.५ पाठ पाँचसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	६१
५.१.६ पाठ छसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यास को अध्ययन	६२

५.१.७ पाठ सातसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	६४
५.१.८ पाठ आठसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	६६
५.१.९ पाठ नौसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	६८
५.१.१० पाठ दससँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	७१
५.१.११ पाठ एघारमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	७४
५.१.१२ पाठ बाह्रसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	७६
५.१.१३ पाठ तेह्रसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	७८
५.१.१४ पाठ चौधसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	८१
५.१.१५ पाठ पन्ध्रसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	८३
५.१.१६ पाठ सोह्रसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	८५
५.१.१७ पाठ सत्रमा समाविष्ट नमुना अभ्यासको अध्ययन	८७
५.१.१८ पाठ अठारसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	८९
५.१.१९ पाठ उन्नाइससँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	९२
५.१.२० पाठ बिससँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	९४
५.१.२१ पाठ एक्काइससँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	९६
५.१.२२ पाठ बाइससँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको अध्ययन	९८

अध्याय छ : भाषिक सीपका आधारमा अध्ययन विश्लेषण १०१-१३१

६.१ भाषिक सीपका दृष्टिले नमुना अभ्यासको विश्लेषण	१०१
६.१.१ सुनाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको विश्लेषण	१०१
६.१.२ बोलाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको विश्लेषण	१०३
६.१.३ पढाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको विश्लेषण	१०७
६.१.४ लेखाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको विश्लेषण	१०९
६.१.५ सुनाइ र पढाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको विश्लेषण	१२०
६.१.६ बोलाइ र लेखाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको विश्लेषण	१२२
६.१.६ बोलाइ र सुनाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको विश्लेषण	१२४
६.१.७ पढाइ र लेखाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको विश्लेषण	१२६
६.१.८ सुनाइ र लेखाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको विश्लेषण	१२८

६.१.९ पढाइ र लेखाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यासको विश्लेषण	१२९
६.२ सुभावरू	१३०
अध्याय सात : सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता	१३२-१३८
७.१ सारांश	१३२
७.२ निष्कर्ष	१३३
७.३ अध्ययनको उपयोगिता	१३७
७.३.१ नीतिगत तह	१३८
७.३.२ प्रयोगगत तह	१३८

सन्दर्भसूची

तालिका सूची

	पृष्ठ सं.
तालिका नं. १ : पाठ्यक्रमद्वारा निर्धारित कक्षा आठको पाठहरूको वितरण	४६
तालिका नं. २ : पाठ एकमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	५४
तालिका नं. ३ : पाठ दुईमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	५६
तालिका नं. ४ : पाठ तिनमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	५८
तालिका नं. ५ : पाठ चारमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	६०
तालिका नं. ६ : पाठ पाँचमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	६१
तालिका नं. ७ : पाठ छमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	६२
तालिका नं. ८ : पाठ सातमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	६४
तालिका नं. ९ : पाठ आठमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	६६
तालिका नं. १० : पाठ नवौंमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	६८
तालिका नं. ११ : पाठ दसमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	७१
तालिका नं. १२ : पाठ एघारमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	७४
तालिका नं. १३ : पाठ बाह्रमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	७६
तालिका नं. १४ : पाठ तेह्रमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	७८
तालिका नं. १५ : पाठ चौधमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	८१
तालिका नं. १६ : पाठ पन्ध्रमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	८३
तालिका नं. १७ : पाठ सोह्रमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	८५
तालिका नं. १८ : पाठ सत्रमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	८८
तालिका नं. १९ : पाठ अठारमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	९०
तालिका नं. २० : पाठ चारमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	९२
तालिका नं. २१ : पाठ बिसमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	९४
तालिका नं. २२ : पाठ एक्काइसमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	९६
तालिका नं. २३ : पाठ बाइसमा समाविष्ट नमुना अभ्यास	९९
तालिका नं. २४ : सुनाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यास	१०२
तालिका नं. २५ : बोलाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यास	१०३

तालिका नं. २६ : पढाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यास	१०७
तालिका नं. २७ : लेखाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यास	१०९
तालिका नं. २८ : सुनाइ र पढाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यास	१२१
तालिका नं. २९ : बोलाइ र लेखाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यास	१२३
तालिका नं. ३० : बोलाइ र सुनाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यास	१२४
तालिका नं. ३१ : पढाइ र लेखाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यास	१२५
तालिका नं. ३२ : सुनाइ र लेखाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यास	१२७
तालिका नं. ३३ : पढाइ र लेखाइ सीपसँग सम्बन्धित नमुना अभ्यास	१२९

संक्षिप्त शब्दावली

क्र.स.	-	क्रम संख्या
त्रि.वि.	-	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
शो.प	-	शोधपत्र
व्य.सी.	-	व्यावहारिक सीप
श.भ	-	शब्द भण्डार
वि.स	-	विक्रम संवत्
प्रा.लि	-	प्राइभेट लिमिटेड
प्रा.	-	प्राध्यापक
पृ.	-	पृष्ठ
पा.वि.के.	-	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
प.स.	-	परिमार्जित संस्करण
प.नि.का.	-	परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय
ने.रा.प्र.प्र.	-	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
ने.भा.शि.वि.	-	नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
नि.मा.ने.पा.	-	निम्न माध्यमिक नेपाली पाठ्यक्रम
दो.सं.	-	दोस्रो संस्करण
ते.सं.	-	तेस्रो संस्करण
चौ.सं.	-	चौथो संस्करण
उ.द.	-	उच्च दक्षता